
Geschreven Tekst

Deel 2

Tekstinterpretatie in de praktijk

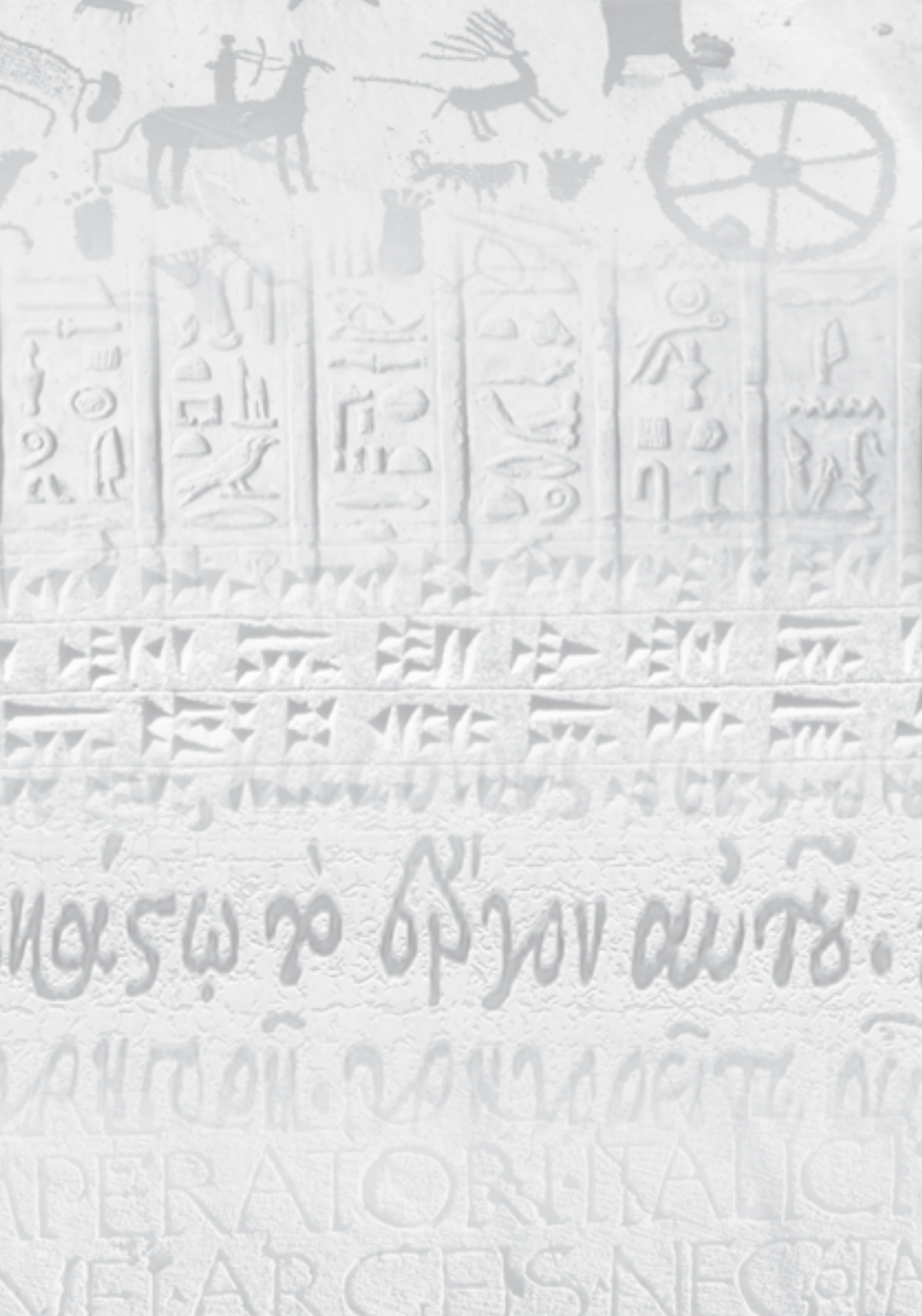
Jef Bergsma

Reviews

Deel 2

Reviewen

Taal

Woorden

Kennis

Reputatie

Context

Twee ogen om perspectief te zien

Open Deuren

- ✓ Iets kunnen lezen wil nog niet zeggen dat het (goed) wordt begrepen.
- ✓ Een goede schrijver leert van de terugkoppeling uit zijn doelgroep.
- ✓ Waar het de tekst betreft heeft de schrijver het laatste woord.
- ✓ Het is aan de lezer om te bepalen of een tekst goed is.
- ✓ De beschrijving van het *Waarom* geeft meerwaarde aan het *Wat*.

Een goede tekst opstellen die door meerdere mensen begrepen moet worden, is geen sinecure. Omdat het beschrijven van een idee of oplossing voortkomt uit de eigen gedachten, is het bijna onmogelijk om achteraf zelf te beoordelen of de tekst de bedoelde boodschap goed overbrengt. De mening van anderen kan daarbij uitkomst bieden.

Blind

Natuurlijk vinden we zelf dat we een goed stuk hebben geschreven. We hebben er tenslotte veel tijd en energie in gestoken. Maar bij controle van een eigen tekst lezen we met de meeste (inhoudelijke) kennis die over de betreffende tekst denkbaar is. We weten wat er moet komen, en dat lezen we dan ook. We begrijpen het beschrevene omdat we de opbouw zelf hebben bepaald. Er lijkt geen speld tussen te krijgen.

Als denkt dat je weet wat er staat, lees je de woorden niet meer.

Uit ervaring weten we allemaal dat een review door een ander een nieuwe kijk geeft op de tekst. Reviewers vertegenwoordigen andere kennis van het onderwerp en hebben een eigen associatie bij de gebruikte woorden. Met unieke, eigen kennis en ervaring van het onderwerp lezen ze vanuit de reputatie

die ze de schrijver toedichten. Eventuele onduidelijkheden komen aan het licht. In zijn algemeenheid leidt terugkoppeling van de reviewer tot een betere tekst op voorwaarde dat de terugkoppeling bewust wordt afgewogen en verwerkt. Alle aspecten die bij interpretatie van teksten een rol spelen gelden ook voor een review. De mening van de reviewer moet dan ook zeker in dit licht bekeken worden. Een review kan helpen de ogen van de schrijver te openen voor zijn eigen blinde vlekken. Echter niet alle feedback leidt uiteindelijk tot een aanpassing van de tekst zoals de reviewer voor ogen had. Het is de schrijver die bepaalt hoe de (definitieve) tekst er uit komt te zien en dus wat hij met de feedback van de reviewer doet.

Impliciete verwachtingen

Lezen en begrijpen zijn, zoals eerder beschreven, mede afhankelijk van persoonlijke associaties. Dat leidt in relatie tot reviewen tot een aantal vragen:

- ✓ Is het mogelijk om objectief te reviewen?
- ✓ Kan een mens zijn eigen standpunten en emoties uitschakelen en objectief iets beoordelen?
- ✓ Is het eigenlijk wel wenselijk dat we proberen objectief te zijn bij een review?

De ervaring leert ons dat reviewen informatie oplevert waarmee we een geschreven tekst kunnen verbeteren. Beter betekent hier dat de interpretatie van de lezers meer overeenkomt met de interpretatie die de schrijver bedoeld heeft. Natuurlijk is beter ook vollediger, minder foute aannames van de schrijver en minder taal- en spellingsfouten.

Voorbeeld:

'De beveiliging van dit nieuwe object moet in ieder geval beter dan de beveiliging van het huidige object.'

Feitelijk is deze formulering voor de schrijver ongetwijfeld juist, maar wat betreft de invulling van de gebruikte belevingswaarde is er een reëel risico dat de invulling van deze formulering per lezer verschillend is.

In de eerste plaats wordt gesteld dat het ‘in ieder geval beter’ moet. Wat is ‘beter’ en *hoeveel* ‘beter’ dan? De schrijver van deze formulering had hier zeker beelden bij. Deze beelden worden voor een belangrijk deel ondersteund door de referentie naar ‘het huidige object’.

En wat is precies ‘de beveiliging van het huidige object’? Kent de lezer de status van de beveiliging van het huidige object? Is zijn beleving van de beveiliging gelijk aan die van de schrijver? Welk aspect van de beveiliging moet ‘beter’ zijn?

Feiten

Feiten op zichzelf zijn objectief, het risico op een onbedoelde interpretatie zit vooral in de manier waarop feiten worden aangewend. In een review kan worden gekeken of iets feitelijk waar is. Daarbij moet ook gelet worden op de boodschap die met behulp van de feiten overgebracht wordt. Een feitelijk juiste tekst kan een boodschap overbrengen die niet overeenkomt met de bedoeling die de schrijver heeft.

Meningen

Feiten en de boodschap hebben een relatie met elkaar. Wat een feit is, blijkt in de praktijk soms moeilijk vast te stellen. Kennis van de materie bepaalt wat door de lezer wel of niet als feit wordt geïnterpreteerd. In teksten worden regelmatig persoonlijke meningen als

een feit gepresenteerd. Om dergelijke persoonlijke meningen of ervaringen te objectiveren moeten ze

Feitelijk juist

A helicopter was flying around above Seattle yesterday when an electrical malfunction disabled all of the aircraft's electronic navigation and communication equipment. Due to the clouds and haze the pilot could not determine his position or course to steer to the airport. The pilot saw a tall building, flew toward it, circled, drew a handwritten sign and held it in the helicopter's window. The sign said "WHERE AM I?" in large letters. People in the tall building quickly responded to the aircraft, drew a large sign and held it in a building window. Their sign said, "YOU ARE IN A HELICOPTER." The pilot smiled, waved, looked at his map and determined the course to steer to SEATAC (Seattle/Tacoma) airport and landed safely. After they were on the ground, the co-pilot asked the pilot how the "YOU ARE IN A HELICOPTER" sign helped determine their position. The pilot responded, "I knew that had to be the MICROSOFT building because they gave me a technically correct but completely useless answer."

eerst herkend worden.

Onderzoek heeft uitgewezen dat de woorden die een bepaalde (gevoels)waarde koppelen aan feiten of objecten, een indicatie zijn voor een persoonlijke me-

ning of ervaring. We spreken over belevingswaarden die we verwoorden met bijvoeglijk naamwoorden. Het zelfstandig naamwoord heeft een definitie; de waarde die erbij hoort, aangegeven met een bijvoeglijk naamwoord, is minder objectief te bepalen.

Voorbeelden zijn:

- ✓ Wat een *mooie* tafel.
- ✓ Dit is een *goede* wijn.
- ✓ We reizen met *hoge* snelheid.
- ✓ *Passende* kleding is vereist.
- ✓ Een *gebruikersvriendelijke* interface.

Met het gebruik van een bijvoeglijk naamwoord impliceren we specifieke eigenschappen of specificaties zonder ze daadwerkelijk te noemen. Dat neemt niet weg dat we hierbij, bewust of onbewust, verwachtingen hebben. En we willen dat aan onze verwachtingen wordt voldaan.

Kwaliteit

Objecten of producten hebben kwaliteiten die we met elkaar willen kunnen vergelijken om zo vast te stellen welke beter is. Hiervoor zijn verschillende normen kaders, meetvoorschriften en standaarden ontwikkeld. In de discussies over kwaliteit komt ook de persoon-

lijke beleving naar voren. De eigenschap die de een prettig vindt en als voordeel ziet, ervaart een ander als storend en onwenselijk. Wat is dan kwaliteit?

Waardeoordeel

Bij aanvang van een training stelt ik als docent aan iedere deelnemer de vraag 'Wat verwacht je van deze training en van mij als docent?' Veel gehoorde antwoorden zijn 'Ik laat me verrassen.', 'Ik heb geen verwachtingen.' of 'Ik sta overal voor open.'. Veel minder vaak blijkt een deelnemer nagedacht te hebben over zijn/haar verwachtingen.

En uit ervaring blijkt dat het niet hebben van verwachtingen niet waar is. Al na 5 minuten heeft een deelnemer een waardeoordeel over de training en de docent. Als ze aan het einde van de training weggaan vinden ze het een goede, zinnige, waardevolle of verspilde dag. Waar meten ze dit dan aan af als er geen verwachtingen zijn?

Kwaliteit definiëren we daarom als :

'De mate waarin iets voldoet aan de impliciete en expliciete verwachtingen die aan het beoogde doel zijn gekoppeld'.

Het oordeel over kwaliteit is aan de ontvanger, de doelgroep. Het oordeel wordt gegeven op basis van (min of meer) objectieve meetgegevens en in sommige gevallen betreft het een subjectieve, persoonlijke mening die feitelijk nergens op is gebaseerd. Een il-

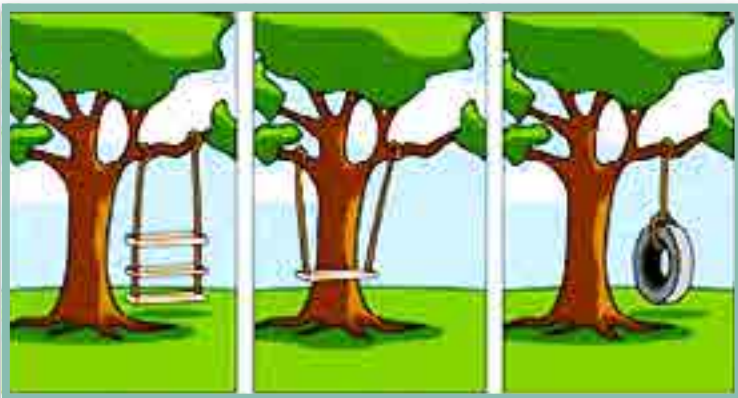
lustratief voorbeeld vinden we in gezinsauto's. Wat is kwalitatief de beste gezinsauto? En waarom rijdt niet ieder gezin dan in dat type auto?

Een goede tekst

Kwaliteit in teksten is van groot belang. In de zakelijke wereld leggen we veel in teksten vast. Bijvoorbeeld om te bepalen wat we wensen te bereiken, wat we van elkaar verwachten of hoe iets vormgegeven wordt.

Daarbij is het belangrijk de impliciete verwachtingen van alle partijen expliciet te maken. Bij het specificeren van requirements (de vastlegging van de wens) voor een nieuw product komt dit sterk naar voren.

Het is niet ongebruikelijk dat er niet of nauwelijks verwachtingen worden geuit. En zodra het product voor de eerste keer wordt getoond blijkt: 'Ja precies, zo iets maar dan wel graag .....' met een hele reeks

Uitleggen

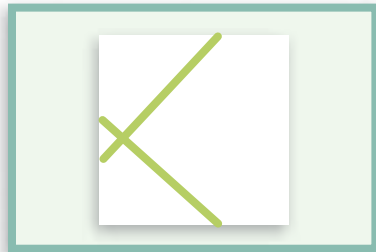
Begrijpen

Bedoelen

aan gewenste wijzigingen. Blijkbaar waren er impliciete verwachtingen die niet zijn geuit maar wel van toepassing zijn op de acceptatie van het product. Het is dus in iedereens voordeel om de impliciete verwachtingen vooraf expliciet te maken.

Er blijven in teksten en specificaties nagenoeg altijd impliciete verwachtingen bestaan. Door in een review naar de bijvoeglijk naamwoorden te kijken die in de formuleringen worden gebruikt, worden mogelijke persoonlijke belevingen of

voorkeuren gevonden. Het niet meetbaar definiëren van deze impliciete zaken heeft het risico in zich dat de interpretatie van de verschillende partijen niet overeenkomt. Een verschil dat meestal pas in een (te) laat stadium duidelijk wordt. Denk bijvoorbeeld eens aan de opdracht om een mooi schilderij in de stijl van Mondriaan te schilderen. De verwachting is expliciet gemaakt door de stijl aan te geven, maar wat mooi wordt gevonden blijkt pas als het schilderij getoond wordt. Een verkeerde interpretatie van mooi kan verregaande gevolgen hebben. Het bijvoeglijk naamwoord mooi is hier de deur naar een impliciete

Gebaseerd op 'Mondriaan's 'Ruitvormige compositie met twee lijnen' (1931). Mooi?

verwachting die eerst verduidelijkt moet worden.

Bij een tekst is de kwaliteitsdiscussie nog lastiger dan bij een product. Als een tekst een product beschrijft of een afspraak vertegenwoordigt, hebben we niet alleen te maken met de beschrijving van de productkwaliteit maar ook met de kwaliteit van de tekst. De *kwaliteit van een tekst* definiëren we hier als:

‘De mate waarin de tekst door de doelgroep geïnterpreteerd wordt zoals deze door de schrijver is bedoeld.’

Een review kan zowel bijdragen aan het verbeteren van de kwaliteit van hetgeen beschreven is als aan de tekstkwaliteit.

Teksten in de praktijk.

Teksten reviewen om te toetsen of de boodschap overkomt.

0 Spellingsfouten
0 Grammaticafouten

Kwaliteit van de Vorm en de Inhoud.

Verloren informatie

De creatie van een tekst is een proces waarin de schrijver 'ruimte' nodig heeft. Ruimte waarvan de tekst nog de nodige sporen bevat. Ook het nalezen van een eigen tekst kan hier maar ten dele verbetering in aanbrengen. We lezen nu eenmaal wat we weten en we weten wat we bedoelden toen we het opschreven.

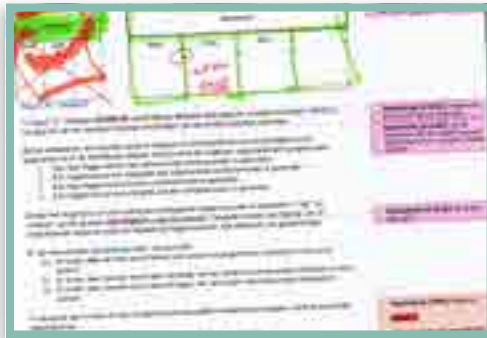
Het schrijven van een concrete tekst, zoals requirements of specificaties, is een iteratief proces. Tijdens de creatie van de tekst wordt het resultaat herhaaldelijk beoordeeld t.o.v. de doelstelling en daarmee wordt ook steeds weer gekeken naar de verwachtingen van de doelgroep. Dit resulteert in het aanpassen, verwijderen of toevoegen van stukken tekst. Iedere aanpassing heeft een achterliggende reden.

Het Waarom

De reden van de wijziging gaat meestal verloren, alleen het resultaat blijft bestaan. Wat zou het waard zijn als we deze reden met de tekst mee kunnen geven? Welke bijdrage zou dat leveren aan de acceptatie en aan het begrip over de inhoud van de tekst?

Bij een stuk fictie of een verhaal heeft het waarschijnlijk geen waarde. Maar bekijk het eens in de context van een ontwerpdocument? Een document dat als basis dient voor de realisatie van een (complex) product. Waarom staat er wat er staat? Wat voegt het toe aan

het geheel? Als we weten waarom (een stukje context) iets gevraagd of afgesproken is kunnen we er beter op inspelen. Onze interpretatie wordt gestuurd in dezelfde richting als de gedachte die de schrijver tijdens het creëren van de definitieve tekst heeft gevolgd. Het geheel is nu eenmaal beter te beoordelen als de argumentatie en het resultaat bekend zijn.

Een ontwerp in bewerking.

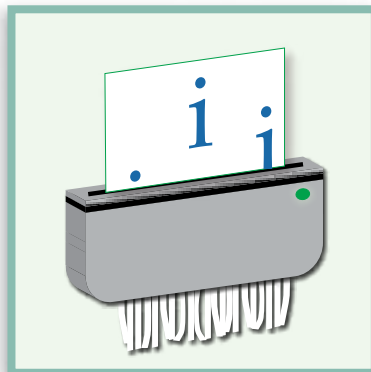
Begrip

Wanneer we een collega vragen om tekst te beoordelen voor we deze beschikbaar stellen aan 'de wereld', zou extra informatie over genomen ontwerpbeslissingen niet alleen het begrip van het ontwerp vergroten. Het zou er tevens toe bijdragen dat die collega onze uitgangspunten, aannames en besluiten kan helpen beoordelen. Zo ontstaat een gedegen onderbouwing

van het eindresultaat. Iets waarvan we, zeker bij ontwerpproducten, nog vaak profijt kunnen hebben. Het is niet mogelijk om alle afwegingen en onderbouwingen in de ontwerptekst op te nemen. Afhankelijk van het doel, de doelgroep en de kennis die daarbij verondersteld wordt, bevat de uiteindelijke tekst meer of minder onderbouwing.

Informatie

De hoeveelheid informatie die verloren gaat is groter dan alles wat hierboven staat beschreven. Iedere review levert waardevolle informatie op. Terugkoppeling van een lezer is informatie over hoe een lezer de tekst heeft geïnterpreteerd. Het is niet verplicht om iets te doen met de terugkoppeling, en zelfs het feit dat er niets mee gedaan wordt, is informatie. Informatie die o.a. zit in de reden waarom er niets mee gedaan is. Dat is een weloverwogen beslissing met achterliggende reden, een invulling van de context of een inschatting van de doelgroep.

Ongemerkt gaat veel informatie verloren.

Wanneer er wel iets gedaan wordt met de terugkoppeling en de tekst wordt aanpast, is er een ontwerpbeslissing genomen. Een besluit op basis van aangeleverde informatie. Een fout is hersteld of voortschrijdend inzicht is verwerkt. Dit kan van belang zijn voor de lezer om een juiste interpretatie aan de tekst te geven.

Resultaat

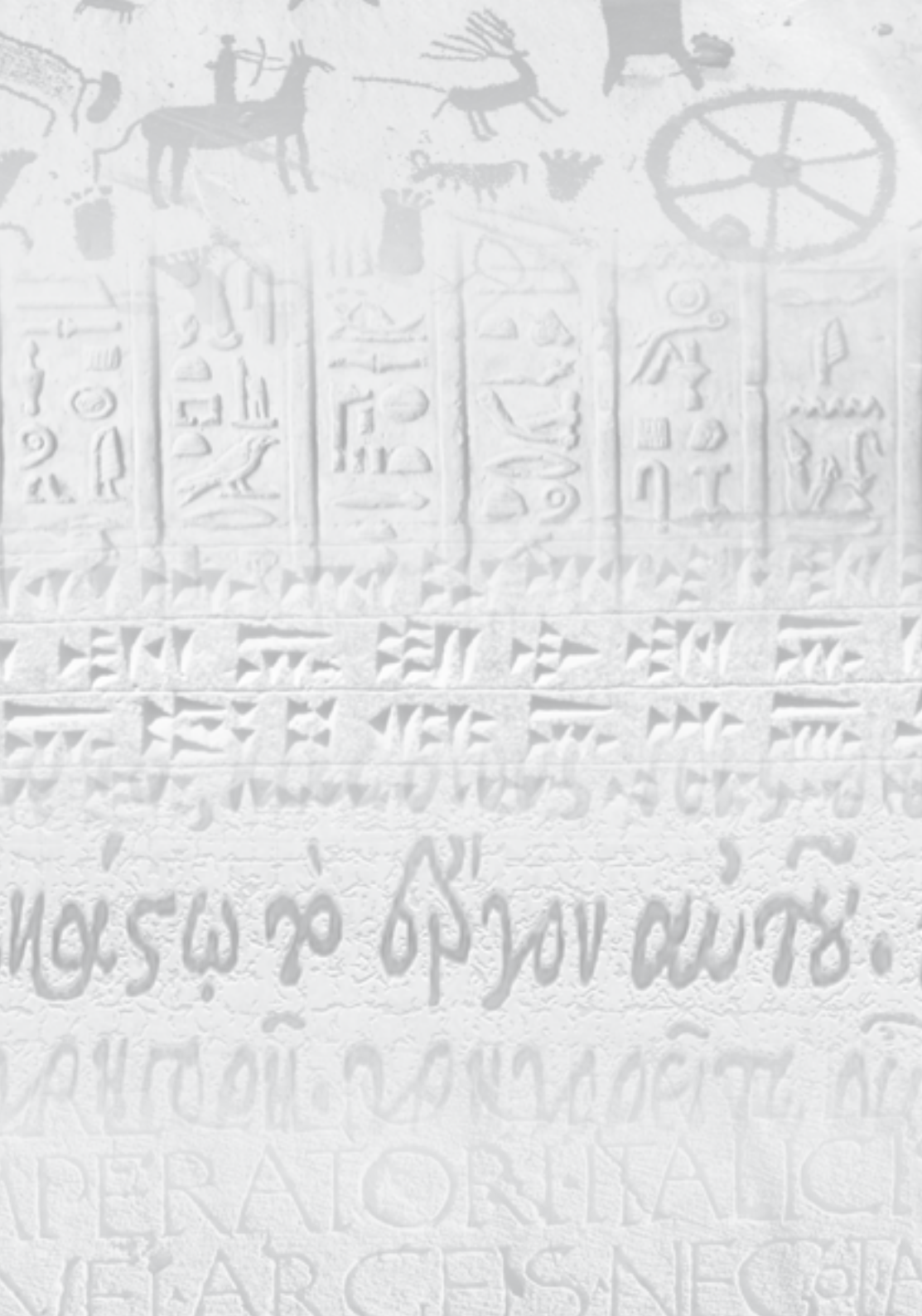
Het komt voor dat een wijziging niet doorgevoerd kan worden zoals dat het meest wenselijk is. Als het een ontwerp betreft en de realisatie is begonnen, kunnen de kosten voor een wijziging behoorlijk oplopen. In dergelijke gevallen geldt:

**'Als het niet kan zoals het moet,
dan moet het maar zoals het kan.'**

Het kan voor een lezer/ gebruiker van belang zijn zich te realiseren dat een dergelijke situatie ('dan moet het maar zoals het kan') heeft geleid tot een minder optimale oplossing.

Vervallen document

Review-proces

Taal

Woorden

Kennis

Reputatie

Context

Structuur geeft houvast

Open Deuren

- ✓ Een reviewer heeft te maken met de valkuilen die horen bij het (juist) interpreteren van een stuk tekst.
- ✓ Het schrijven van een tekst is iets anders dan het beoordelen.
- ✓ Focus bij een review levert meer diepgang in de terugkoppeling.
- ✓ Reviewen is een proces en bestaat uit een aantal stappen.
- ✓ Goed versiebeheer maakt duidelijk wat de status van een document is.

De diepgang van een review wordt mede bepaald door het aantal aspecten waarop de reviewer moet letten. Daarbij is zeker aan te geven welke aspecten relevant zijn en in welke fase van de levensfase van een tekst ze de meeste toegevoegde waarde bieden. Ook de uitvoering van een review heeft hier invloed op. De praktijk kent een aantal bewezen aanpakken, ieder met een eigen toepassingsgebied.

Het verwerken van feedback is onderdeel van het totale review-proces. Daarbij is de vraag relevant wat de status van een bepaalde versie is. Versienummers gaan helpen hier inzicht in te krijgen.

Aandachtspunten

In een review moeten we in ieder geval letten op belevingswaarden. Belevingswaarden zijn formuleringen die refereren aan een persoonlijke invulling (zie pagina 39). Belevingswaarden hebben daarmee de eigenschap dat ze door de lezer automatisch ingevuld worden. De lezer beseft dit in veel gevallen niet eens. Binnen de marketing en reclame is dit overigens een hele goede manier om aan te sluiten bij de doelgroep: de boodschap wordt als het ware vanzelf aangepast aan de werkelijkheid van de lezer.

Zuinig op benzine óf gas rijden met de nieuwe Bi-Fuel uitvoering.

(reclame Opel, wanneer spreken we van zuinig?)

Een **geheel nieuwe** kijk op de notebook.

(reclame MacBook Pro, wat wordt bedoelt met een geheel nieuwe kijk?)

Door de **zachte** kwaliteit katoen voelt dit dekbedovertrek

extra zacht aan.

(advertentie dekbedovertrek van Walra, wanneer is iets zacht of zelfs extra zacht?)

Inhoud

Een andere manier waarop een reviewer kan proberen te toetsen is bijvoorbeeld als materiedeskundige een inhoudelijk oordeel te geven, de tekst vanuit het perspectief van de doelgroep te beoordelen of juist vanuit het perspectief taalgebruik. De ervaring leert dat een reviewer een mens is en niet op alle aspecten van een tekst kan letten.

Zonder focus aan te brengen kan een reviewer het doel van zijn/haar review uit het oog verliezen. Taalfouten kunnen bijvoorbeeld het effect hebben dat de reviewer daardoor afgeleid wordt van de inhoud.

Taalfouten kunnen afleiden van andere review-aspecten.

Resultaat: de reviewer geeft vooral terugkoppeling op taalfouten. Het is natuurlijk goed dat iemand de taalfouten opspoor, maar wanneer drie reviewers al-

lemaal afgeleid worden door taalfouten komt er geen terugkoppeling over inhoudelijke zaken als juistheid en volledigheid.

De tekst moet dus een zekere taalkundige kwaliteit hebben voordat een inhoudelijke review effectief uitgevoerd kan worden. Vanzelfsprekend kunnen we een tweede review-ronde gebruiken als het doel de eerste keer niet bereikt is. De tekst wordt aangepast en opnieuw aan de reviewer(s) ter beschikking gesteld. Maar een inhoudelijke review in twee of meer iteraties kent een risico. De praktijk leert dat het moeilijk is om in een korte periode dezelfde tekst meerdere keren kritisch te lezen. De kennis van de vorige keer zit nog vers in het geheugen. Hierdoor kan een focus ontstaan op de aanpassingen op basis van de eigen teruggekoppelde verbeterpunten. De rest van de tekst wordt min of meer voor waar aangenomen, daar waren tenslotte geen opmerkingen over. Daarmee worden ook aanpassingen die op basis van andere feedback zijn doorgevoerd niet (meer) beoordeeld.

Focus

Ervaringen met zogenaamde focus reviews leveren op dit vlak positieve resultaten. Door de review te verdelen over meerdere personen kunnen we bijvoorbeeld vorm en inhoud uit elkaar halen. Iedere reviewer geven we een eigen aandachtspunt, een focus,

mee. Deze focus helpt reviewers andere (in het oog springende) zaken te negeren en zich te richten op de aspecten die van hen gevraagd worden. Om dit succesvol te kunnen toepassen is een voorwaarde dat de reviewer weet dat de andere aspecten beoordeeld worden. Het resultaat is dat

Meerdere aspecten vraagt om meerdere reviewers.

met dezelfde of zelfs minder inspanning per reviewer, meer verbeter suggesties worden teruggekoppeld. Meer verbeter suggesties betekent meer informatie over de interpretatie van de lezer(s) en daarmee een kans om een hogere tekstkwaliteit te realiseren.

Focus aanbrengen in een review wordt vanzelfsprekend gedaan op basis van de kennis en ervaringen van de verschillende reviewers. Dit heeft als resultaat dat van alle aspecten zoveel mogelijk informatie wordt verkregen over de interpretatie van de lezer. Door de aandacht van een reviewer te richten op één aspect wordt dus voorkomen dat de reviewer te veel wordt afgeleid door andere aspecten. De ervaring leert dat deze benadering goed werkt wanneer de reviewers vertrouwen dat iedereen zijn of haar aspect

goed beoordeelt. Een vertrouwen dat alleen kan worden opgebouwd door het te doen en elkaar inzicht te geven in de review resultaten.

Belangrijke aspecten (focus) tijdens de review van een tekst zijn:

- ✓ Juistheid
- ✓ Volledigheid
- ✓ Samenhang
- ✓ Meetbaarheid
- ✓ Begrijpelijkheid
- ✓ Consistentie
- ✓ Taalgebruik

Juistheid

Is de tekst inhoudelijk juist? Klopt de inhoud met de kennis en informatie die als algemeen geldig wordt beschouwd en worden nieuwe inzichten op een juiste wijze onderbouwd?

- ✓ *Refereert aan de kennis van de lezer(s) en de relatie met de context.*

Volledigheid

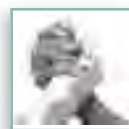
Is aan alles, in relatie tot het doel en het onderwerp, gedacht? Zijn er geen onderwerpen vergeten of onvoldoende uitgewerkt?

- ✓ *Refereert aan het doel van de tekst en de kennis van de lezer(s).*

Samenhang

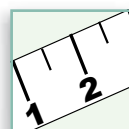
Is het overkoepelende niveau, waarin de losse onderdelen met elkaar in verband worden gebracht, duidelijk? Kloppen de koppelingen die worden gelegd? Is de conclusie van het voorgaande een logische start voor het volgende stuk informatie?

- ✓ *Refereert aan de context en de gebruikte formuleringen.*

Meetbaarheid

Worden zaken meetbaar beschreven? Kan worden gecontroleerd of de tekst inhoudelijk juist is en tot een juiste invulling leidt? Geef een meetvoorschrift op met bijbehorende normen, toleranties en referentiekaders.

- ✓ *Refereert aan de gebruikte formuleringen en de doelstelling van de tekst.*

Begrijpelijkheid

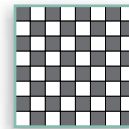
Is voor de lezer duidelijk wat de schrijver heeft bedoeld zonder nadere toelichting? Sluit de tekst aan bij het begripsniveau van de doelgroep?

- ✓ *Refereert aan de gebruikte taal en de kennis van de lezer(s) en het doel van de tekst.*

Consistentie

Worden overal dezelfde eenheden, termen en begrippen gehanteerd? Sluiten onderdelen inhoudelijk op elkaar aan? Is de structuur van de tekst overal op dezelfde manier toegepast.

- ✓ *Refereert aan de gebruikte formuleringen.*

Taalgebruik

Wordt gebruik gemaakt van talen en structuren die aansluiten bij de doelgroep? Worden geen onnodig vage of moeilijke woorden gebruikt? Zitten er nog schrijffouten in de tekst?

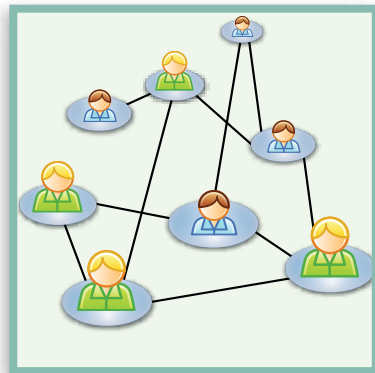

- ✓ *Refereert aan de gebruikte taal en formuleringen.*

Stakeholders

Het is verstandig om vertegenwoordiging uit de doelgroep voor de review in te zetten. Gebruik hierbij met name reviewers zonder specifieke kennis over het tot stand komen van de tekst. Deze perso(o)n(en) krijgt als focus het aspect 'begrijpelijkheid'. Waar kan de lezer de argumentatie niet meer volgen? Waar ontbreekt de informatie over hoe iets gelezen moet worden? Welke vragen komen er naar boven? Vanuit de terugkoppeling ontstaat dan een beeld over hoe de doelgroep de informatie leest en of het doel bereikt is.

Houd er rekening mee dat mensen elkaar beïnvloeden. Wanneer iemand zijn mening uitspreekt, een vraag stelt of een opmerking maakt, kleurt dit het beeld van iedereen die dit hoort. Dit kan helpen een gemeenschappelijk beeld te vormen. Als objectiviteit belangrijk is moet de beïnvloeding worden beperkt en kan het beste voor een individuele review (voorbereiding) worden gekozen.

Stakeholders hebben invloed op elkaar.

Review als proces

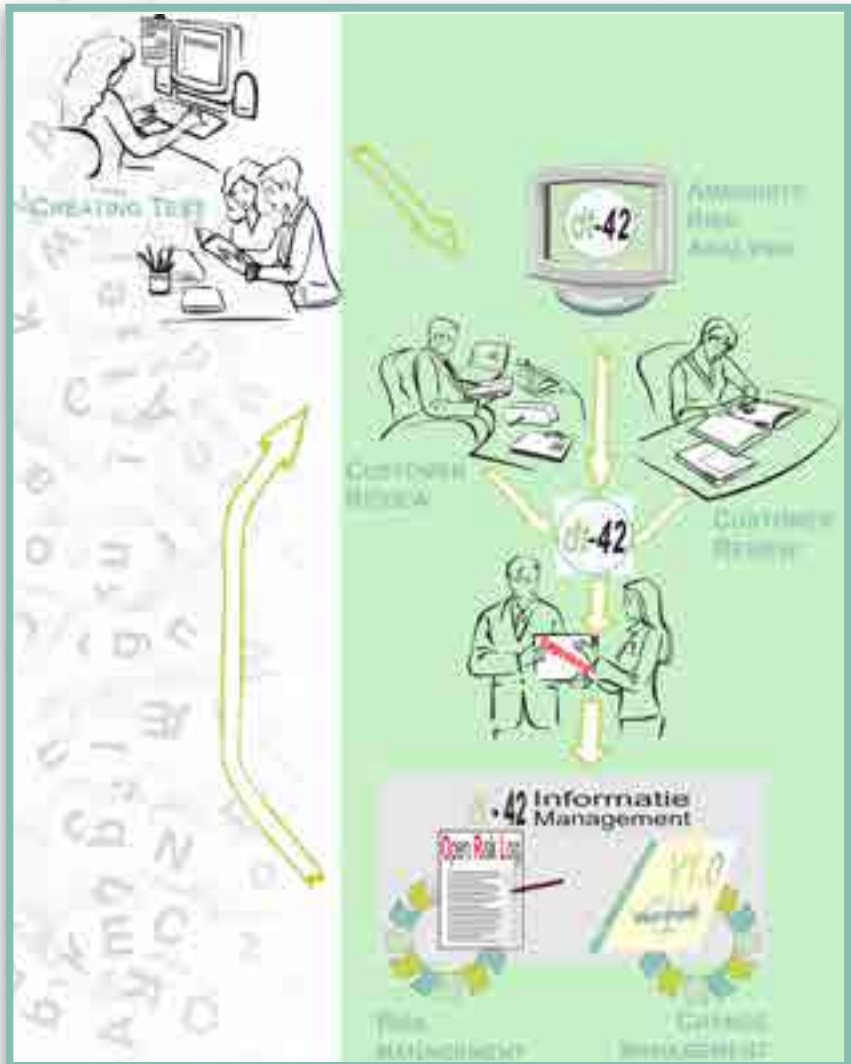
Daar waar we hier spreken over review-proces wordt bedoeld:

‘De activiteiten die er op zijn gericht documenten te beoordelen en van commentaar te voorzien met als doel de auteur in staat te stellen de kwaliteit van het document te verbeteren.’

Binnen het proces van reviewen onderkennen we een scheiding tussen formeel en collegiaal reviewen. In de weergave hieronder geldt in het witte vlak, daar waar de tekst nog geschreven wordt, de collegiale review. Daarna start de formele review, weergegeven in het groene vlak.

Na een collegiale review wordt een tekst gereed gemaakt voor de formele review. Dit wil zeggen dat de tekst een kwaliteit en status heeft die dit zinvol maakt. De terugkoppeling van de reviewers wordt verzameld en verwerkt. Waar nodig wordt de tekst aangepast.

Na het verwerken van de terugkoppeling en het aanpassen van de tekst kan een definitieve versie worden vrijgegeven. Dit wil niet zeggen dat hier geen wijzigingen meer op kunnen komen. Niets is zo veranderlijk als de mens en voortschrijdend inzicht is te waardevol om niet in bestaande teksten door te voeren.

*Scheiding tussen de collegiale review tijdens de creatie en de formele review
(bron: Babylon-dt).*

Wanneer er aanleiding toe is, bijvoorbeeld door voortschrijdend inzicht, start een nieuw schrijfproces waarin de tekst wordt aangepast. Deze aanpassingen en de tekst als geheel doorlopen wederom het review-proces en er wordt een volgende versie vrijgegeven.

Creatiefase

Informele review

Wanneer een tekst nog in de creatie fase zit gebruikt de schrijver de kennis van collega's om zijn tekst te laten beoordelen. De informele review (of peer review) is een beoordeling door iemand met vergelijkbare kennis als de kennis van de schrijver. Deze review is vooral gericht op de inhoudelijke juistheid, volledigheid en samenhang.

De informele review wordt niet alleen ingezet wanneer een tekst al klaar is, maar vooral ook tijdens het schrijven van een tekst. Dit houdt in dat een collega stukjes leest die zijn geschreven, dat de mogelijke varianten om de informatie over te brengen worden besproken en de interpretatie van de reviewer wordt getoetst aan de bedoeling van de schrijver. Stap voor stap komt de volledige tekst tot stand. Hoewel ook hier het risico van herhaaldelijk dezelfde tekst reviewen geldt, blijkt het in de praktijk geen groot probleem. De intellectuele uitdaging om inhoudelijk tot iets goeds te komen heeft een positieve invloed.

De informele review geeft inzicht in de juistheid, de feitelijke boodschap en de bijbehorende onderbouwing. Daarnaast geeft het, als de tekst zijn uiteindelijke vorm nadert, inzicht in de volledigheid en samenhang. Vormt het een logisch geheel met andere (inhoudelijke) theorieën en praktijkervaringen die binnen het vakgebied gelden.

Een korte checklist voor een informele review ziet er als volgt uit:

- ✓ Is de boodschap inhoudelijk juist weergegeven?
- ✓ Klopt de opbouw?
- ✓ Zijn de conclusies terecht en onderbouwd?
- ✓ Worden er zaken over het hoofd gezien die moeten worden toegevoegd?

Er bestaan vele varianten van een dergelijke checklist. Een meer uitgebreide variant staat op de pagina hiernaast.

Wanneer de schrijver dreigt vast te lopen helpt een informele review om inspiratie op te doen. Het is een waardevol onderdeel van het tekst-creatieproces.

Tijdens de informele reviews is het moeilijk om een objectieve review uit te voeren vanuit het perspectief van de doelgroep. Collega's hebben vaak vergelijkbare kennis en ervaringen. Ze zijn min of meer onderdeel

Planning en Inhoud

- ✓ Heb ik mijn onderwerp goed onderzocht?
- ✓ Heb ik een beeld bij mijn doelgroep?
- ✓ Heb ik het beste onderwerp?
- ✓ Zijn er interessante voorbeelden en details?
- ✓ Kan ik de lezer bij het begin al boeien?
- ✓ Weet ik genoeg van het onderwerp?

Woordgebruik

- ✓ Gebruik ik eenvoudig Nederlands?
- ✓ Weet ik wat mijn woorden betekenen?
- ✓ Gebruik ik op de juiste manier hoofdletters?
- ✓ Kloppen mijn werkwoordvervoegingen?

Lay-out

- ✓ Heb ik mijn tekst opgebouwd uit alinea's?
- ✓ Heb ik kopregels met het juiste onderwerp?
- ✓ Gebruik ik overgangszinnen?
- ✓ Is de opbouw van mijn verhaal logisch?
- ✓ Is er een begin een middenstuk en een eind?

Tekstcontrole

- ✓ Heb ik mijn spelling gecontroleerd?
- ✓ Klopt het gebruik van leestekens (let op komma's)?
- ✓ Heb ik wat afstand genomen van mijn tekst?
- ✓ Heb ik overbodige zinnen en woorden verwijderd?
- ✓ Zijn citaten juist weergegeven?
- ✓ Heb ik de tekst hardop aan mezelf voorgelezen?

Review

- ✓ Heb ik mijn tekst aangeboden voor review aan de juiste stakeholders?
- ✓ Heb ik mijn reviewers verteld welke feedback ik van ze verwacht?

Schrijvers checklist (gebaseerd op een checklist van EnglishClub.com).

van het creatieproces geworden. De kennis en ervaring die is opgedaan is praktisch niet uit te schakelen bij het reviewen. Er ontstaan tijdens het reviewen associaties en interpretaties die al eens met de schrijver zijn gedeeld. Belevingswaarden als 'vooral', 'goed', 'juist', etc. kennen een bijna automatische invulling zoals door de schrijver bedoeld is.

In de creatiefase kan nog een slag gemaakt worden met collega's of vakgenoten die een andere mening zijn toegedaan dan de boodschap die de schrijver wil overbrengen. Zij zullen extra kritisch zijn op de onderbouwing en juistheid van de tekst.

Om de tekst verder (objectief) te kunnen beoordelen, is bij de review een grotere afstand tot de tekst nodig en worden er andere mensen ingezet.

Na de creatiefase worden mensen uit de doelgroep ingezet. Voordat het zover is moet de tekst of het document hiervoor gereed gemaakt worden.

Preparatiefase

Gereed voor distributie

Wanneer de schrijver een terugkoppeling van zijn doelgroep wenst moet de tekst aan bepaalde eigenschappen voldoen. Wat deze eigenschappen zijn hangt natuurlijk voor een deel af van het type document, de doelgroep, de status van de tekst en het doel van de review. Generaliserend gesproken worden de volgende kwaliteitseigenschappen gehanteerd:

- ✓ De tekst bevat geen taalfouten meer.
- ✓ De opmaak is overzichtelijk.
- ✓ Titels zijn logisch en helpen de lezer.
- ✓ Er is duidelijk aangegeven waar uitwerkingen en/of informatie ontbreekt.

Dit kan dus betekenen dat er eerst een tekstuele review gedaan moet worden door iemand met veel kennis van de gebruikte taal. Uiteindelijk is er een presenteerbare tekst in een document dat voor review aan de doelgroep beschikbaar gesteld kan worden. Omdat het document nu breder verspreid wordt gaat ook versiebeheer een rol spelen. Het document krijgt een versienummer. Bij aanpassingen aan de tekst wordt het versienummer verhoogd zodat het origineel altijd terug te vinden is.

De formele review-fase

Aanscherpen van de boodschap

Nadat een tekst is opgesteld, de collegiale review heeft plaatsgevonden en het document gereed is gemaakt voor distributie, wordt deze aangeboden aan een groep formele

reviewers. Afhankelijk van het type document, de boodschap en de doelgroep, worden betrokkenen uitgenodigd om de tekst te beoordelen.

Zoals eerder gezegd is het praktisch onmogelijk om alle aspecten van een tekst te beoordelen. Reviewers wordt dan ook gevraagd om zich te richten op specifieke aspecten. Naar mate het belang van een document groter wordt, wordt de formele review verder gestructureerd. Vooral bij het beoordelen van ontwerpdocumenten, aanbestedingen, complexe offertes of contracten en andere 'lijvige' documenten wordt veel gebruik gemaakt van formele review methodes.

Enkele bekende voorbeelden van formele review methoden zijn:

- ✓ Inspecties (Fagan inspecties)
- ✓ Perspective Based Reading (PBR)
- ✓ Walkthrough

	Inspecties	PBR	Walkthrough
Omgeving	Volwassen & procedureel	Projecten, procesgericht	Technisch & oplossingsgericht
Moment	Ter goedkeuring van de tekst	Inhoudelijk gereed	Presenteren van informatie / oplossing(en)
Doel	Vinden van tekortkomingen	Evaluatie van de informatie / oplossing(en)	Informereren

Globaal overzicht van de verschillende toepassingen.

Inspecties (Fagan inspecties)

Dit is een formele werkwijze waarbij de deelnemers een review-training hebben gehad. Een ieder beoordeelt het document vanuit de eigen expertise. Belangrijk is dat de review sessies worden voorgezeten door een onafhankelijke moderator en de bevindingen worden geregistreerd. Na de feitelijke review worden alle bevindingen geïnventariseerd zonder ze verder inhoudelijk te bediscussiëren.

De vervolgstap bestaat uit het formuleren van op-

lossingsrichtingen en adviezen voor de gevonden bevindingen. Deze worden samen met alle bevindingen aan de schrijver teruggekoppeld zodat ze verwerkt kunnen worden.

Perspective Based Reading (PBR)

Deze methode gaat uit van het perspectief van de verschillende gebruikers van het document. Typisch bij requirements documenten in IT projecten worden de klant, de tester en de ontwerper voor de review gevraagd. Vanuit iedere rol wordt een checklist en/of een lijst met vragen opgesteld die tijdens de review van het document beantwoord worden. Wanneer vragen niet, negatief of slechts gedeeltelijk te beantwoorden zijn, wordt een review-bevinding geregistreerd. De bevindingen worden aan de schrijver overgedragen voor verdere verwerking.

Walkthrough

De auteur organiseert de walkthrough waarbij de deelnemers wordt uitgelegd hoe het document is opgebouwd en wat het beschrijft. Ter voorbereiding krijgen de deelnemers het document te lezen. Tijdens de walkthrough kunnen vragen gesteld worden, op- en aanmerkingen worden gedeeld en besluiten worden genomen. De interactie helpt de auteur het document waar nodig aan te passen. Een

formele verslaglegging kan onderdeel uitmaken van de walkthrough.

Waardevol

De meeste review-informatie is waardevol. Het leidt in ieder geval tot een beter inzicht. Niet zelden leidt een review-ronde tot discussie, tot uitwisseling van standpunten en argumenten, en uiteindelijk tot een besluit dat wordt verwerkt in een aangepaste tekst.

Door de inhoudelijke waarde van de review-informatie is het aan te bevelen om de review ook administratief te ondersteunen. Reviewers doen hun terugkoppeling bij voorkeur schriftelijk. Hiervoor kan bijvoorbeeld gebruik worden gemaakt van de functie 'wijzigingen bijhouden' in Word, een review-formulier of gewoon een ander document met daarin een overzicht van de review-opmerkingen.

Nadeel van de meeste hulpmiddelen is dat uiteindelijk alleen de eindsituatie in het document blijft bestaan. De overzichtelijkheid en leesbaarheid na meerdere reviews gaat er niet op vooruit als alle review-opmerkingen nog in/bij de tekst staan. Na het verwerken van iedere (formele) review wordt daarom een nieuwe versie van het document gemaakt zodat we 'schoon' de volgende ronde ingaan.

Wie neemt nog de moeite om alle vorige versies erbij te pakken en dus 'het waarom' te begrijpen? Daarmee

gaat in de praktijk een deel van de waarde die het review proces oplevert, verloren.

Versienummers

In de praktijk komen we vaak versienummers tegen die duidelijk maken of het om een concept versie gaat, dat het document nog in bewerking is, of dat het om een vrijgegeven versie gaat.

Een veel gebruikte opbouw van versienummers is:

Status X.y

Hierbij heeft *Status* de waarde C voor concept en V voor definitief

X is het 'release' nummer, 0 in de creatie fase, 1 eerste release, 2 tweede release etc..Dit nummer wordt met één opgehoogd bij een (formele) distributie naar de volledige doelgroep.

y is het 'update' nummer te beginnen bij 1. Dit nummer wordt met één opgehoogd bij een distributie naar de review-groep.

Bij de eerste distributie naar de doelgroep heeft *y* de waarde 0.

Het is gebruikelijk om 0.*y* versies niet aan de (gehele) doelgroep beschikbaar te stellen maar alleen aan de review-groep.

Voorbeeld versienummers:

C0.3

De derde *concept* versie voor review van een document dat nog *niet formeel is vrijgegeven* aan de doelgroep

V1.0

De eerste versie die is *vrijgegeven* aan de volledige doelgroep.

C1.2

De tweede aanpassing op de eerste versie die nog niet is vrijgegeven aan de (gehele) doelgroep

V2.0

De tweede versie die is vrijgegeven aan de volledige doelgroep.

V2.4

De vierde aanpassing op de tweede release die aan de (gehele) doelgroep is vrijgegeven.

Een alternatieve toepassing is dat na V1.0 worden aanpassingen in de vorm van V1.1, V1.2 etc. wel aan de gehele doelgroep beschikbaar gesteld worden. Mochten voor deze aanpassingen review-versies nodig zijn wordt er voor gekozen een extra niveau in versienummer aan te brengen, V X.y.z waarbij z de review-versie is.

Besluiten

Wanneer een review-opmerking leidt tot een besluit is het raadzaam om dit besluit, met de argumentatie, vast te leggen. Deze informatie geeft namelijk duidelijk weer waarom de tekst is zoals deze is. Met deze informatie hebben we behalve 'de letter', de definitieve tekst, ook een deel van 'de geest' vastgelegd. Het doel, de afwegingen en het besluit geven veel informatie over de juiste interpretatie en toepassing van de tekst. Als we weten waarom het niet kan zoals het moet, begrijpen we waarom er gekozen is voor hoe het (nog) wel kan.

Risicobeheer

Teksten die bedoeld zijn om een bepaald object te (laten) realiseren, zoals ontwerpdocumentatie, hebben vaak te maken met onduidelijkheden die in de review naar voren komen, maar die niet direct opgelost kunnen worden.

Met name vragen over hoe, en de gevolgen daarvan kunnen vaak pas in een later stadium worden beantwoord. Hiervoor zijn één of meerdere besluiten vereist of is onderzoek naar haalbaarheid nodig. Tot het moment dat er duidelijkheid gegeven kan worden, is er op basis van de review dus een risico geïdentificeerd. Het risico dat er een verkeerde invulling wordt gegeven aan de gevonden en nog openstaande ondui-

delijkheid.

Bij het gebruik van de tekst moet de lezer bewust gemaakt worden van het feit dat er nog een open issue is. Er is nog overleg nodig, ontbrekende informatie moet nog beschikbaar komen om tot de juiste invulling te komen. Voordat er op basis van deze tekst activiteiten worden gestart is dus overleg nodig met de auteur.

Voor bekende risico's kunnen maatregelen worden getroffen.

Risico's vormen alleen een bedreiging als we er geen maatregelen tegen kunnen nemen. Het is dus van belang dat risico's bewaakt worden tot aan het moment dat er duidelijkheid is en bepaald kan worden welke invulling nodig is. Een goede review houdt dan ook altijd een open-risico-log bij waarmee dergelijke punten bewaakt worden. Dit open-risico-log is onlosmakelijk met de tekst verbonden.

Document en open-risk-log zijn onlosmakelijk aan elkaar verbonden.

De formele review-fase resulteert in een aangepast document en een open-risk-log met daarin de openstaande issues die nog opgelost moeten worden.

De gebruiksfase

Het belangrijkste verschil tussen aanpassingen in het proces van opstellen en reviewen en de aanpassingen in de periode nadat de tekst definitief is verklaard, zit in de gevolgen voor het gebruik. Denk hierbij aan ontwerpspecificaties voor de realisatie van een machine, een huis of een stuk software. Tijdens het opstellen wordt de tekst nog niet gebruikt om al daadwerkelijk iets te maken. Alleen de opsteller en zijn reviewers kennen de tekst.

Wijzigingen na vrijgave vormen een groot risico.

Vervolgens wordt de tekst gepubliceerd om anderen in staat te stellen op basis van de inhoud aan het werk te gaan. Bij eventuele aanpassingen in de tekst moet nu rekening worden gehouden met activiteiten die op basis van de originele inhoud zijn ondernomen. Wanneer bijvoorbeeld

een contract inhoudelijk wijzigt, heeft dit grote gevolgen voor mensen die bezig zijn met de uitvoering van de overeengekomen zaken. Iedereen kent wel een voorbeeld van het werken op basis van een document-

versie 1.0 terwijl er al een versie 1.1 of 1.2 in omloop is. Men was alleen vergeten dat naar iedereen te communiceren.

Een definitief document wordt daarom onder wijzigingsbeheer gebracht. Het kan nog steeds aangepast worden, maar voor we een aanpassing doorvoeren, brengen we eerst in kaart wat de consequenties hiervan zijn.

De wijziging wordt opnieuw in het review proces gebracht waarbij de Walkthrough een bewezen goede werkwijze is omdat de auteur de reviewer door het document en de wijzigingen heen loodst.

Bij een Walkthrough loodst de schrijver je door de tekst.

Dit scheelt de reviewers het zoeken naar de wijziging(en) en ze krijgen de aanleiding toegelicht.

Betrokken partijen denken mee over de wijziging en geven aan hoe het hun werkzaamheden beïnvloedt. De impact, in combinatie met het nut en de noodzaak van de voorgestelde wijziging, bepaalt of we deze doorvoeren of niet. Na een besluit tot wijziging kan vervolgens iedereen die daar belang bij heeft, worden geïnformeerd. Zo ontstaat een nieuwe situatie waarbij iedereen weer werkt met dezelfde inhoud en versie van het document. Op deze manier wordt de wijziging door iedereen meegenomen in het werk en zullen de resultaten consistent zijn en blijven.

Draagvlak

Een (formele) review heeft, naast het inhoudelijk kunnen verbeteren van de tekst, nog een ander doel. Door mensen als reviewer mede verantwoordelijk te maken voor de tekst, ontstaat draagvlak. Hoe kunnen we ons distantiëren van een tekst en inhoud, waar we zelf als reviewer een bijdrage aan hebben geleverd? Dit is meer dan een 'politiek trucje' wanneer de reviewer en zijn feedback serieus worden genomen. De reviewer levert een daadwerkelijk inhoudelijke bijdrage. Zijn/haar mening is verwerkt als onderdeel van het eindresultaat.

Omdat in de dagelijkse praktijk dit draagvlak van groot belang is om gewenste doelen te bereiken, mag dit niet worden onderschat. En hierin zit natuurlijk ook een risico. Wat nu als twee reviewers tegenstrijdige meningen hebben over een bepaald deel van de tekst? Hoe gaan we daar mee om bij het verwerken van het review-commentaar? Hoe creëren we draagvlak bij de één zonder de ander te kort te doen?

Overleg versterkt wederzijds begrip.

Laten we vooropstellen dat de schrijver de beslissingen neemt over wat er wel of niet in de tekst komt. De schrijver is eindverantwoordelijk voor de tekst, de reviewer levert informatie aan waar de schrijver zijn voordeel mee kan doen. Soms heeft de schrijver ook te maken met (externe) invloeden waar rekening mee moet worden gehouden. Wanneer het stuk in opdracht wordt geschreven kunnen review-opmerkingen een besluit van de opdrachtgever vereisen.

Een reviewer geeft advies over hoe, vanuit zijn standpunt gezien, de tekst beter zou kunnen. Als de auteur niet besluit tot aanpassing van de tekst, is hij in ieder geval op de hoogte van de reactie(s) die de tekst op kan roepen. En daar kunnen we ons dan op voorbereiden. Het is wel zaak om de reviewers op de hoogte te stellen van het feit dat hun suggestie niet wordt overgenomen. Door het besluit te onderbouwen behouden we de positieve effecten van de betrokkenheid van de reviewer ook al worden suggesties niet over genomen.

Werkwijze

Creatie fase

1. Maak gebruik van een klankbord tijdens het schrijven van tekst. Toets ideeën en argumentatie voordat deze op papier worden gezet.
2. Probeer objectief naar de eigen tekst te kijken, let daarbij op:
  - ✓ gebruik van ongedefinieerde begrippen,
  - ✓ aannames die niet beschreven zijn,
  - ✓ de reikwijdte van de opdracht, volledigheid, juistheid en samenhang,
  - ✓ formuleringen, zoals het gebruik van onnodige bijvoeglijke naamwoorden.
3. Laat teksten beoordelen door 'gelijkgestemden', zoals collega's, op inhoudelijke consistentie, juistheid en volledigheid.
4. Verwerk de informatie uit stap 3. Registreer de punten die (nog) niet opgelost of ingevuld kunnen worden in een Open-Risk-Log. Maak deze onderdeel van het document.

Review-preparatie

5. Laat de tekst reviewen op spelling en zinsconstructies, afgestemd op de doelgroep.
6. Breng het document onder versiebeheer.
7. Stel een review-groep samen uit de verschillende stakeholders en informeer de review-groep over:
  - ✓ de status van het document,
  - ✓ de doelstelling van het document,
  - ✓ de specifieke review-opdracht(en).

Review-fase

8. Laat de tekst formeel reviewen door de review-groep en verzamel de (schriftelijke) terugkoppeling. Geef verschillende review-opdrachten, zodat aan alle aspecten voldoende aandacht wordt besteed.
  - ✓ Juistheid
  - ✓ Volledigheid
  - ✓ Samenhang
  - ✓ Meetbaarheid

- ✓ Begrijpelijkheid
  - ✓ Consistentie
  - ✓ Taalgebruik
9. Verwerk de informatie uit stap 8 en werk de Open-Risk-Log bij.
  10. De tekst is gereed voor gebruik en wordt 'in beheer' genomen.

Gebruik

11. Richt het proces in voor het doorvoeren van wijzigingen (change management) met een aansluiting op het versiebeheer. Na distributie zijn we als auteur niet klaar. De open issues in de Open-Risk-Log vereisen nog verdere aanpassingen aan het document. Vaak moet de schrijver nog op zoek naar oplossingen voor deze punten. Naarmate we verder in de tijd komen, gaan meerdere betrokkenen een rol spelen en komt er meer informatie beschikbaar. Dit kan resulteren in aanvullingen en wijzigingen die nog verwerkt moeten worden.

Na distributie zijn we als auteur dus niet klaar. De doelgroep kan tijdens het lezen of toepassen van de tekst nog aanvullende informatie aanleveren. Daarnaast zijn er nog de issues in de Open-Risk-Log. Vaak moeten we als auteur op zoek naar oplossingen voor deze issues. Gevonden oplossingen worden beschreven en zijn opnieuw onderwerp voor een review. Wanneer de impact van een wijziging door de betrokkenen is geaccepteerd wordt de aangepaste tekst in een nieuwe versie vrijgegeven.

Het moet aan de buitenkant van een document zichtbaar zijn dat het een nieuwere versie is. Richt hiervoor versiebeheer in en zorg voor een goede communicatie naar de doelgroep. Er zijn document-management applicaties die hier een bijdrage in kunnen leveren.

Een eenvoudig procedureel versiebeheerproces kan soms al voldoende zijn.

Eenvoud

Het proces van opstellen en reviewen van een tekst is in essentie niet complex. Het bestaat uit logische stappen en iedere stap is op zichzelf eenvoudig uit te voeren.

Juist deze eenvoud maakt het in de praktijk zo moeilijk om het ook daadwerkelijk goed uit te voeren. Deze stappen kunnen we toch wel combineren of zelfs overslaan zodat we sneller klaar zijn?

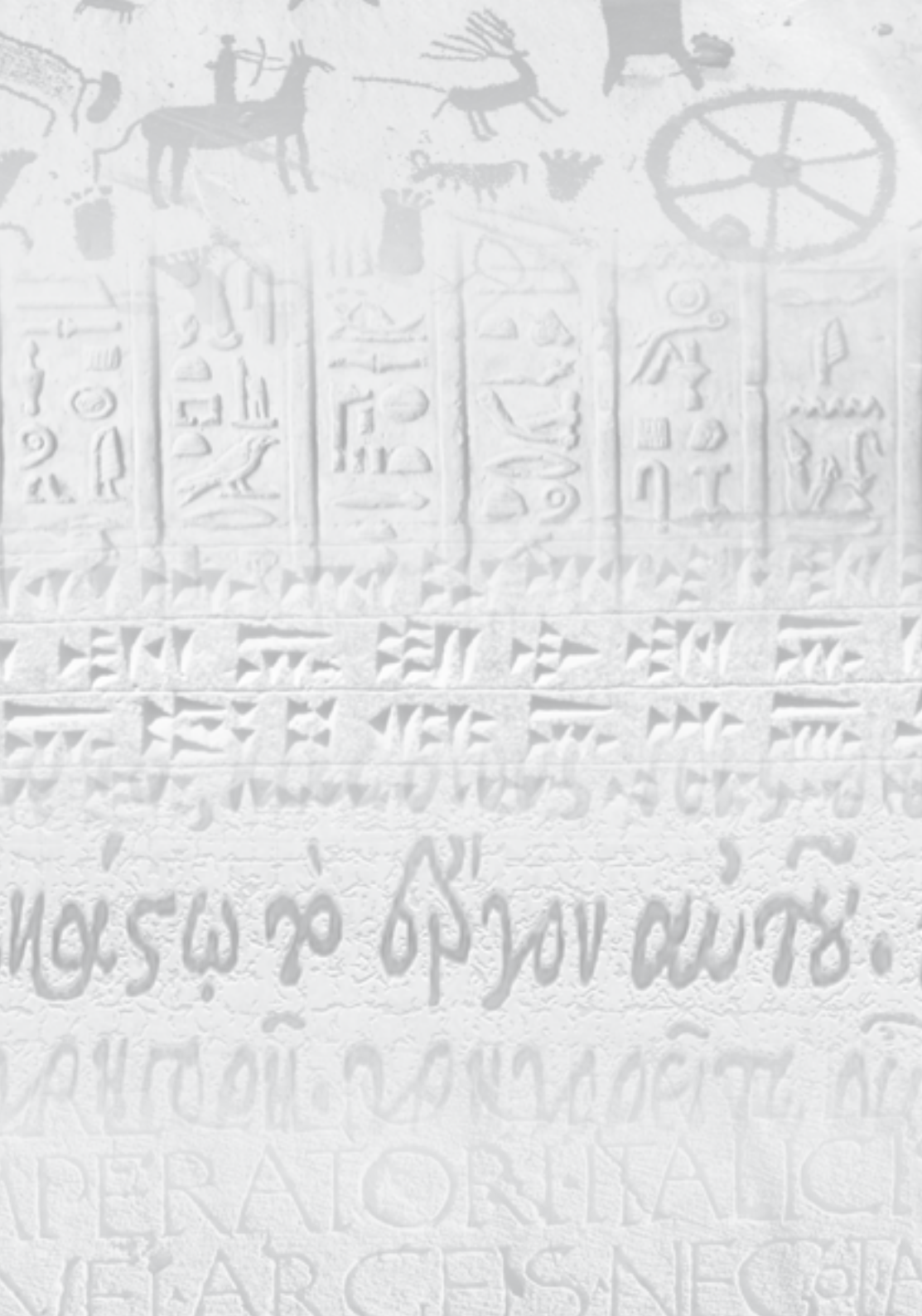
Weersta deze neiging om stappen in te korten of over te slaan. Voer iedere stap zorgvuldig uit. De beperkte tijd die dit extra kost, levert gegarandeerd een betere tekst op. Het voorkomt verwarring, onbegrip en herstel werk achteraf.

Op deze manier wordt boodschap begrepen zoals deze is bedoeld. En is dat niet waar het uiteindelijk allemaal om gaat?

Bijlage

καὶ ἰσὼ τὸ ὄργον αὐτῶν.

OPERATOR ET ALICI
NEFARCHES NEGTIA

Engels in het Nederlands

Taal

Woorden

Kennis

Reputatie

Context

Engelse invloeden

Open Deuren

- ✓ Nederlands heeft dezelfde oorsprong als Engels.
- ✓ De grammatica van het Engels verschilt van het Nederlands.
- ✓ Letterlijk vertalen resulteert in 'Steenko-lenengels' of 'Dunghish'.
- ✓ 'False vrienden' zijn niet wat ze lijken.

Taal is altijd in beweging. De taal die we vandaag de dag gebruiken, kent vele invloeden van buiten onze landsgrenzen. Door de globalisering krijgen we ook steeds vaker te maken met buitenlandse talen. Voor Nederland is dat voornamelijk Engels. Hoewel er vele overeenkomsten zijn, zijn er ook verschillen in de opbouw van Nederlands en Engels.

Nederlands en Engels

Waarom hebben wij Nederlanders toch weinig moeite met het begrijpen van de Engelse taal? Bij sommige bestaat het idee dat de invloed van de Engelse taal iets is van de laatste jaren. Televisie, films, internet, globalisering, het zijn allemaal ontwikkelingen waardoor we meer en meer met de Engelse taal te maken krijgen. We gebruiken echter al veel langer woorden uit andere talen. Dit 'leentjebuurtje' kent wel interpretatierisico's. Sommige woorden lijken wel op elkaar maar hebben echt een andere betekenis.

Dagelijks gebruik

Een groot deel van de Nederlandse professionele bevolking heeft dagelijks te maken met de Engelse taal, geschreven of gesproken. En waarschijnlijk een even groot deel heeft echt het idee dat dit zonder problemen gaat. Onze kennis van de Engelse taal leidt voor ons niet tot problemen bij het zelf voeren van belangrijke gesprekken en het lezen van belangrijke stukken.

Maar is dat eigenlijk wel zo verstandig? Brengen we echt wel over wat we willen zeggen en begrijpen we wel wat er bedoeld wordt?

Hier een korte inleiding in de ontwikkeling van de Nederlandse taal samen met de Engelse taal. Het geeft aan waarom we Engels zo makkelijk lijken te vinden en geeft ook voorbeelden van waarom we gevaar lopen als we denken dat we het allemaal wel weten.

Begin van Nederlands en Engels

Het begin van wat wij nu de Nederlandse taal noemen, wordt door taalkundigen rond 700 na Christus geplaatst. In de periode ervoor heeft het Nederlands zich afgescheiden van de andere West-Germaanse talen: Engels, Fries en Duits. Samen met de Noord-Germaanse talen (Zweeds, Deens en Noors), en de Oost-Germaanse talen (waarvan we alleen het Gotisch kennen) stamden die af van een Gemeenschappelijke oertaal: het Indo-Germaans.

Naast de gesproken taal ontwikkelde het schrift zich ook al, door de komst van de Romeinen. Eén van de oudste 'Nederlandse' teksten dateert uit de 6e eeuw.

Oud-Nederlands en Oud-Engels

Het Oud-Nederlands en het Oud-Engels zijn de oudste fase van de taal. Het was een verzameling dialecten en zeker geen eenheidstaal. Beide maken, samen met het Oud-Duits, deel uit van de Germaanse taalfamilie.

Het Oud-Nederlandse taalgebied viel niet samen met dat van het huidige Nederlands. De zuidgrens lag in het huidige Noord-Frankrijk en de oostgrens ging geleidelijk over in de voorlopers van het Duits. Noord-Nederland, inclusief Groningen, was het Friese taalgebied

Het Oud-Nederlands en Oud-Engels bestaat vanaf ongeveer 600 n.C. wanneer er groepen dialecten ontstaan en we Nederlands, Engels en Duits kunnen onderkennen. Oud-Nederlandse woorden zijn ook nu nog te herkennen zoals fokal (vogel), bluoma (bloem) en sunna (zon).

Oudste Nederlandse zin

Lange tijd is de zin,

'Hebban olla uogala nestas hagunnan hinase hi(c) (a)nda thu uuat unbidan uue nu'

uit naar schatting de 11e eeuw als oudste Nederlandse zin beschouwd. Het is een vertaling van de Latijnse zin uit dezelfde tekst.

'Habent omnes uolucres nidos inceptos nisi ego et tu. Quid expectamus nunc'.

De vertaling naar het 'hedendaags' Nederlands zou luiden:

'Hebben alle vogels nesten begonnen, behalve ik en jij. Waarop wachten we nu?'

Nederlands in de Romeinse wettekst

In de Salische wet, een van de eerste wetboeken van de Romeinen (begin 6e eeuw), is in de Latijnse tekst een zinnetje opgenomen in 'spreektaal' met West-Ger-

maanse woorden als verduidelijking van de Latijnse wettekst. Dit zinnetje wordt nu beschouwd als de eerste zin in het Oud-Nederlands (*bron: www.inl.nl*):

'Maltho thi afrio lito.'

Vertaald:

Ik zeg (maltho) je (thi)

ik maak (je) vrij (afrio)

halfvrije (lito)

Het Oud-Nederlands kende nog veel overeenkomende woorden en klinkers met het Oud-Engels. Zonder veel kennis van de taalgeschiedenis is het lastig onderscheid te maken tussen het stukje Oud-Nederlands en Oud-Engels.

Vergelijk het Oud-Nederlands uit de Romeinse wettekst eens met het onderstaande stukje Oud-Engels:

'Fæder ure þu þe eart on heofonum,

Si þin nama gehalgod.'

Vertaald naar het hedendaags Engels staat er iets heel bekends:

Our Father, which art in heaven, hallowed be thy name;

(Christ's Prayer in Old English from c. 650)

Het Engels, het Duits en het Nederlands zijn voortgekomen uit één taal, net zoals dat Frans, Spaans en Portugees uit het Latijn zijn voortgekomen. Deze gezamenlijke oorsprong zien we nog terug in de overeenkomsten met zowel het Engels als met het Duits. Nederlands wordt ook wel de brug tussen het Engels en Duits genoemd.

Middel-Nederlands en Middel-Engels

Uit het Oud-Nederlands ontstond het Middel-Nederlands. Middel-Nederlands werd ongeveer tussen 1150 en 1500 gesproken. De verschillen tussen het Nederlands en het Engels worden langzaam groter, omdat ze al langer van elkaar gescheiden zijn. Ook kunnen we al redelijk goed zien dat het één Nederlands is en het ander Engels.

De Limburgse dichter Hendrik van Veldeke, dichter in de 12e eeuw, beschreef het leven van Servaas van Maastricht:

*'Alle die hoem spreken hoerden
Vernamen allet dat hij sprack'*

Een heel bekende Engelse dichter uit dezelfde periode was Geoffrey Chaucer, die 'The Canterbury Tales' schreef:

*'Whan that Aprill with his shoures sote
The droghte of Marche hath perced to the rote'*

Kaart van de Britse eilanden en Nederland uit 1771.

Hedendaags

Sinds circa 1500 ontwikkelen de twee talen zich door naar hun huidige vorm. Door de Tachtigjarige Oorlog vluchtten vele Zuid-Nederlanders naar de Noordelijke Nederlanden, vooral naar Holland. Doordat hier de grootste concentratie van mensen ontstaat, ontstaat hier ook de Nederlandse standaardtaal.

In Engeland worden buitenlandse invloeden steeds minder belangrijk en wordt de taal ook steeds meer gestandaardiseerd. Uiteindelijk wordt Engels de taal die vanaf de 18e eeuw de hele wereld over gaat.

Door de ontwikkeling van de boekdrukkunst werden met name gedichten in groten getale verspreid en konden er nog veel meer mensen genieten van de dichtkunst in de beide talen geschreven.

Gedichten

Mede door de boekdrukkunst verspreidt de taal zich in de vorm van gedichten.

But then a strange muffled noise
Began echoing from next door
Playful snickers and giggles
That were difficult to ignore

K. Jared Hosein

Ik ben voor je gevallen, gevallen op straat,
Ik zag je mooie ogen maar de stoeprand te laat...
Ik hou van het leven, ik hou van de zon
ik open de deur en flikker van 't balkon.

Auteur onbekend

Leenwoorden over en weer

In de Middeleeuwen zijn Nederland en Engeland begonnen met het ontdekken en veroveren van de wereld. Ze kwamen elkaar daarbij geregeld tegen en leerden daarbij woorden van elkaar. Er is een lange lijst bekend met Engelse woorden die een Nederlandse oorsprong hebben.

De handel en scheepvaart hebben voor de nodige leenwoorden over en weer gezorgd.

Voorbeelden van het Nederlands in het Engels

- ✓ cookie
- ✓ waffle
- ✓ yacht
- ✓ candy
- ✓ boss

- (koekje)
- (wafel)
- (jacht (boot))
- (kandij)
- (baas)

✓	drunk		(dronkaard)	
✓	dollar		(daalder)	
✓	bluff		(bluffen)	
✓	cruise		(kruisen)	
✓	skipper		(schipper)	

Je ziet hierin de invloed van de Nederlanders uit de tijd waarin vooral eten werd verhandeld met onze schepen. Maar ook vanuit industriële ontwikkelingen het leger en andere contacten kent het Engels nog leenwoorden uit het Nederlands

✓	linen		(linnen)	
✓	spool		(spoel)	
✓	tackle		(takel)	
✓	clock		(klok/uurwerk)	
✓	grenade		(granaat)	
✓	assault		(aanslag)	
✓	to plunder		(plunderen)	
✓	to etch		(etsen)	
✓	to slip		(slippen)	
✓	to smuggle		(smokkelen)	
✓	to glisten		(glinsteren)	

Pas in latere tijden is het Nederlands ook van het Engels gaan lenen. Voor die tijd leenden we vooral van het Frans en het Duits. Wat vaak voorkomt bij het verschijnen van leenwoorden is dat ze een iets andere betekenis hebben dan woorden die al in de lenende

taal bestaan. Daarmee voorzien ze kennelijk in een bestaande behoefte.

Er is een eindeloze lijst met Engelse woorden te bedenken die in de hedendaagse zakenwereld worden gebruikt. Hierin globaliseert de wereld namelijk in snel tempo en het gebruik van Engelse woorden lijkt voor veel bedrijven synoniem aan laten zien dat ze vooruitstrevend bezig zijn. Niet alleen woorden voor zakelijk gebruik worden geleend, ook in het dagelijks gebruik komen we veel leenwoorden tegen.

- ✓ airconditioning
- ✓ intensive care
- ✓ weekend
- ✓ cruisecontrol
- ✓ barbecue
- ✓ six pack
- ✓ multiple choice

Steenkolenengels

Eerder is al aangegeven waardoor het komt dat Nederlands en Engels redelijk veel op elkaar lijken. Een gevolg van deze vergelijkbaarheid, en van het feit dat Engels een wereldtaal is geworden, is dat veel Nederlanders menen dat ze het Engels al snel goed onder de knie hebben. Dat dit vaak niet zo is, blijkt wel uit het feit dat er een naam is voor het Engels dat door vele Nederlanders gesproken wordt: *Steenkolenengels*.

Deze naam is al meer dan een eeuw oud, en komt van de taal die havenarbeiders gebruikten als ze spraken met de Engelse bemanning van steenkoolschepen.

Ook in het Engels is er een naam voor: *Dunglish* (Dutch-English) waarbij aardig is om op te merken dat 'dung' mest betekent.

De meest bekende vorm van het spreken van Steenkolenengels is het letterlijk vertalen van de woorden, zonder op de Engelse grammatica te letten of de juiste uitdrukkingen te gebruiken.

Nederlands

Dunglish

✓	Ik heb het koud	I have it cold
✓	Neem de wortel van 2	Take the carrot of 2
✓	Ik heet u welkom	I hate you welcome

Dunglish

- ✓ I have it cold
- ✓ Take the carrot of 2
- ✓ I hate you welcome

Correct Engels

- I am cold
- Take the square root of 2
- I welcome you

False vrienden

De taalwetenschap kent het verschijnsel Valse Vrienden of False Friends. Deze ontstaan omdat er woorden zijn die in twee talen bijna dezelfde vorm hebben, maar een heel andere betekenis. Wellicht hebben ze ooit wel hetzelfde betekend, maar nu al lang niet meer. Ook speelt het letterlijk vertalen hier weer een rol, met daarnaast nog het feit dat regels van het Engels maar deels begrepen worden.

Voorbeelden:

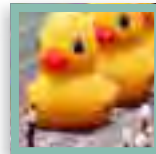
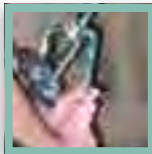
- ✓ *backside* en achterkant: backside betekent 'achterwerk'
- ✓ *chips* en chips: in het Engels betekent dit 'friet'
- ✓ *sinful* en zinvol: sinful betekent 'zondig'
- ✓ *deer* en dier: deer betekent 'hert'

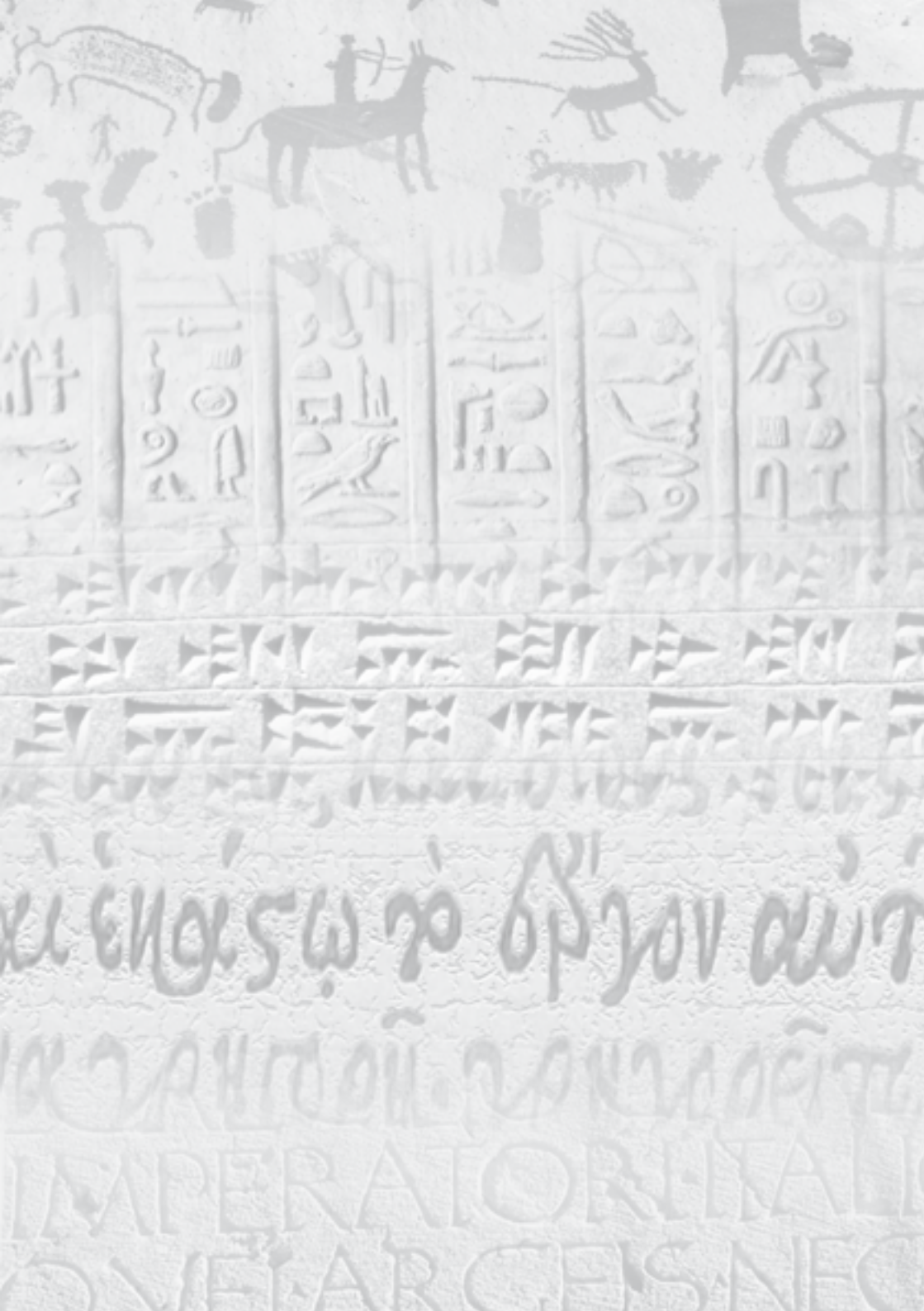
Chips bij de borrel of bij het eten?

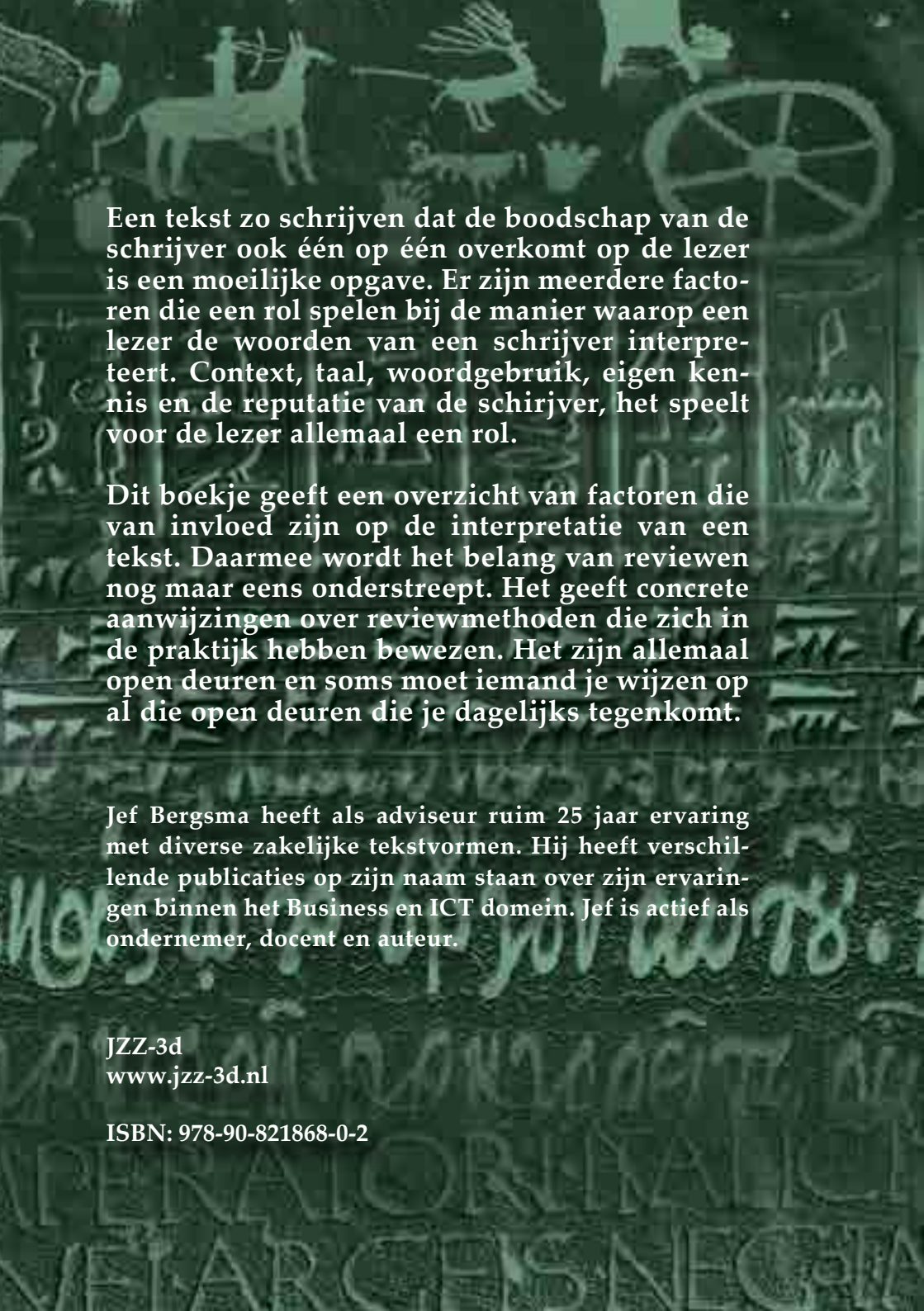
- ✓ *eventual* en eventueel: eventual betekent 'uit eindelijk'
- ✓ *vast* en vast: in het Engels betekent dit 'enorm'

Valse vrienden kunnen dus voor veel verwarring zorgen.

Vast of 'Vast', een wereld van verschil.

Een tekst zo schrijven dat de boodschap van de schrijver ook één op één overkomt op de lezer is een moeilijke opgave. Er zijn meerdere factoren die een rol spelen bij de manier waarop een lezer de woorden van een schrijver interpreteert. Context, taal, woordgebruik, eigen kennis en de reputatie van de schrijver, het speelt voor de lezer allemaal een rol.

Dit boekje geeft een overzicht van factoren die van invloed zijn op de interpretatie van een tekst. Daarmee wordt het belang van reviews nog maar eens onderstreept. Het geeft concrete aanwijzingen over reviewmethoden die zich in de praktijk hebben bewezen. Het zijn allemaal open deuren en soms moet iemand je wijzen op al die open deuren die je dagelijks tegenkomt.

Jef Bergsma heeft als adviseur ruim 25 jaar ervaring met diverse zakelijke tekstvormen. Hij heeft verschillende publicaties op zijn naam staan over zijn ervaringen binnen het Business en ICT domein. Jef is actief als ondernemer, docent en auteur.

JZZ-3d
www.jzz-3d.nl

ISBN: 978-90-821868-0-2